

PONAVLJANJE (SODOBNO TRŽNO GOSPODARSTVO)

1. Definiraj naslednje pojme:
 - ❖ **RAZVOJ**: je cilj vsake družbe, je širjenje materialne osnove za življenje (↑ BDP)
 - ❖ **NAPREDEK**: je stopnja v razvoju; več napredkov vodi v razvoj
 - ❖ **PRODUKTIVNE SILE**: so sile znotraj proizvodnje, so sile oziroma sposobnosti posameznih proizvodnih dejavnikov in kombinacij proizvodnih dejavnikov
 - ❖ **PRODUKTIVNI ODNOSI**: to so odnosi med ljudmi v proizvodnji (nadrejeni/podrejeni, lastniki/nelastniki,...). Producerski odnosi so različni: izkoriščevalski, prisvajalni, delitveni, lastninski(→najbolj pomembni)
 - ❖ **LASTNINA**: je temeljni družbeni odnos, ker določa položaj posameznika, postavlja razmerja med ljudmi
 - ❖ **PRODUKCIJSKI NAČIN**: je razmerje med produktivnimi silami in produkcijskimi odnosi
 - ❖ **EKONOMSKA FORMACIJA DRUŽBE**: to je oblika družbe iz materialne osnove in družbene nadgradnje

2. Naštej vrste napredka!
 - MATERIALNI/TEHNOLOŠKI: gre za razvoj znanja, tehnike
 - DRUŽBENI/SOCIALNI: spreminjanje na bolje (npr.:politične, socialne razmere,...)
 - OSEBNI:napreduje posameznik

3. Naštej in opredeli vrsti produktivnih sil!
 - MATERIALNE: otipamo, so vidne (sile strojev, surovin, zemlje,...)
 - ČLOVEŠKE: sposobnosti ljudi (fizične, umske)

4. Naštej funkcije lastnine!
 - Funkcija upravljanja → Pravni funkciji (ZAKON!!!)
 - Funkcija nadzora →
 - Funkcija prisvajanja → Ekonomski funkciji, pojavita se samo v ekonomski dejavnosti
 - Funkcija tveganaj →

5. Naštej zgodovinske sisteme lastnine!
 - Privatna/zasebna lastnina
 - Skupna/grupna lastnina
 - Javna/državna lastnina
 - Družbena lastnina
 - Zadružna lastnina

6. Opiši razvoj po Tofflerju!
 - Razvoj meri z bogastvom
 - Razvoj ni nekaj linearnega (vsake toliko časa se nekaj spremeni, zgodi; spremenijo se produktivne sile→ to označuje kot **DISKONTINUITETA** (presledek v razvoju/revoluciji))
 Dve vrsti diskontinuitete:
 - **I. Industrijska revolucija**
 - **II. Industrijska revolucija** ;na osnovi teh dveh revolucij je razdelil celotno zgodovino na 3obdobja/ere, glede na prevladujočo dejavnost
 - o Kmetijska era
 - o Industrijska era
 - o Informacijska era

7. Opiši spreminjanje gospodarskih sektorjev skozi zgodovino!

Skozi zgodovino so se spreminjali gospodarski sektorji in sicer:

- ❖ PROIZVODNJA HRANE: zaposlovanje v tem sektorju se je najprej povečevalo, sedaj pa upada, vendar nikoli ne bo dosegel ničle; struktura pa je bila na začetku zelo velika (leta 1800 70%) potem pa je strmo padla
- ❖ INDUSTRIJA: industrija se je pričela približno leta 1850 in zaposlovanje v tem sektorju narašča; struktura je na začetku nekaj časa počasi, nato pa hitro naraščala (vrh približno 60%), po nekem letu pa je strmo padla sedaj pa pada počasi
- ❖ INFORMACIJE: ta sektor se je pojavil leta 1900, zaposlovanje v njem je najprej počasi naraščalo, kasneje pa zelo hitro, sedaj se umirja; struktura je na začetku naraščala počasi (približno do 10%) po tem pa hitro in še vedno narašča

8. (Naštej spremembe/inovacije znanstveno-tehnične revolucije 70-ih let!)

III. industrijska revolucija:

INOVACIJE NA 3 PODROČJIH:

- **Mikroelektronika:** gre za uvajanje inovacijske tehnologije v proizvodnjo
- **Biotehnologija:** gre za nove načine proizvodnje, proizvodnja naj bi manj obremenjevala okolico
- **Novi materiali:** sintetična vlakna/kompozitni materiali, na ta nov način se proizvodnja bolj racionalizira, odpadkov je vedno manj

Na osnovi III. ind. revolucije se je močno spremenila tudi **družbena struktura** (delovna sredstva - od orodij k avtomatom in robotom; predmeti dela - namesto naravnih materialov umetni). Spremeni se **vsebina in narava dela**: zaposluje se vse **več** delavcev, ki **nadzorujejo/uporabljajo** stroje; **poveča** se število delavcev, ki **načrtujejo proizvodnjo**; **povečuje** se število delavcev, ki se **ukvarjajo s poslovnimi informacijami**; **zmanjšuje** se število delavcev v **neposredni proizvodnji**.

Po III. Industrijski revoluciji se podjetja začnejo povezovati z inštituti=POVEZOVANJE ZNANOSTI Z GOSPODARSTVAOM.

9. Naštej podsisteme družbe!

10. Naštej in kratko opredeli ravni inovacij!

- ❖ **MANJŠE POSTOPNE INOVACIJE** dogajajo se vsakodnevno v proizvodnji, do njih lahko pridemo sami (v proizvodnji)
- ❖ **RADIKALNE INOVACIJE:** so rezultat raziskovanj
- ❖ **SPREMEMBE TEHNOLOŠKEGA SISTEMA:** pojavljajo se in potem uporabljajo v več panogah hkrati; lahko na osnovi tega nastanejo nove panoge
- ❖ **SPREMEMBA TEHNOLOŠKE PARADIGME:** najvišja stopnja inovacij ⇒ REVOLUCIJE

11. Opiši sektorsko preobrazbo gospodarstva (od praskupnosti do 20.stol.)!

Do 18. stoletja je prevladovala proizvodnja hrane, potem se pojavi industrija, z industrijo pa so se pojavile številne druge dejavnosti.

POLJEDELSTVO: do 18. stoletja zelo pomembna dejavnost, bila je prva dejavnost, zato je zanjo značilno naturalno gospodarstvo, gospodarstva so bila samozadostna, zaprta, pridelava sprva ročna, tradicionalna, danes taka gospodarstva imenujemo **primitivna** gospodarstva, s časoma so se tudi ta gospodarstva izboljšala

TRGOVINA IN TRANSPORT: 16., 17. stoletje notranja trgovina, pojavi se kolonialna trgovina, trgovina se pojavi s transportom, počasi se v zvezi s trgovino in transportom

pojavi zavarovalništvo in bančništvo (delnice,...). Trgovina je pomembna, ker so se vzporedno z njo razvile druge dejavnosti. Mednarodna trgovina se je razvila v 18. stoletju, ni pomembna samo zaradi ekonomskega pomena, ampak se je na njeni osnovi delil tudi svet.

INDUSTRIJA: začne se z izumom parnega stroja→pojavi se delavni in pogonski stroji, s tem se spremeni način dela (ročno - strojno), spremeni se tudi organizacija (manufakture - tovarne). Poveča se tehnična delitev dela. V tem obdobju se je izoblikovalo podjetje. Industrializacija je zelo povezana z urbanizacijo delno zaradi nastanka mest, delno se zaradi industrije pojavi množična proizvodnja⇒ ta je boljša saj so stroški na enoto manjši. Proizvajati so začeli zelo različne proizvode, zato se pojavijo številne druge panoge.

ELEKTRIFIKACIJA: pojav motorjev→avtomobilska industrija, gradnja cest⇒19.stol., nadaljuje se v 20. stol.(avtoceste) tu se razvije tudi bančništvo kakršnega poznamo danes, nastanejo tudi državne, javne banke.

12. Naštej stopnje razvoja sodobne civilizacije po Rostowu!

- I. TRADICIONALNA DRUŽBA:v Evropi stari in srednji vek, primitivna družba, prevladuje primarni sektor
- II. PRVI POGOJI ZA VZLET:v Evropi 17. in 18. stoletje začne se razvijati in v kmetijstvu uporabljati znanost, razvoj industrije
- III. OBDOBJE VZLETA (TAKE OFF): družba se močno razvije (industrija), vanjo se veliko vlaga→ v Evropi 19. st.
- IV. OBDOBJE UVELJAVITVE TEHNOLOŠKE ZRELOSTI: zelo se razvije tekstilna, železarska industrija, pojavijo se zametki kemične in avtomobilske industrije→ obdobje velike industrializacije in urbanizacije
- V. OBDOBJE PRODUKCIJE ZA MNOŽIČNO PROIZVODNJO: proizvajajo se številne različne dobrine, oblikuje se potrošniška družba (družba, ki si prizadeva veliko materialno blaginjo)
- VI. OBDOBJE ISKANJA NOVE KAKOVOSTI: družba na splošno išče neko novo kakovost, v tej stopnji materialne dobrine niso dovolj, povezana je z ekologijo (proizvodnja ekološko neoporečnih dobrin)

13. Opiši azijski produkcijski način!

To je neevropski produkcijski način, značilen za Azijo, Afriko in del Amerike→to so primitivne skupnosti. Za te dežele je značilen **poljedelski produkcijski način** (osnovna dejavnost je poljedelstvo), lastnina je **nezasebna**, zelo kmalu se je oblikovala **državna lastnina**. V teh deželah je bil **razvoj zelo počasen**, saj so bile te dežele ali vaške skupnosti **samozadostne**, oblast je bila **centralna**(država je imela veliko vlogo: vse nadzoruje, usmerja, podpira religijo, nadzoruje vojsko, gospodarstvo, ...), **posameznik je brez vsake moči**. Za takšno oblast so potrebovali veliko denarja, zato zelo kmalu začnejo pobirati **davke**, uvedejo **javna dela** (gradnja cest, namakalni sistemi,...). Prehod skozi produkcijske načine je bil v teh deželah **zelo počasen, močno vlogo** je imela **religija**.

14. Opiši evropski produkcijski način!

Je značilen za evropske države, je zelo drugačen od azijskega. Osnova tega produkcijskega načina je **privatna lastnina**, ta je omogočila **hiter gospodarski razvoj**, pomembno pa je tudi to, da je bil **posameznik svoboden**. Te države so zelo hitro oblikovale **blagovno proizvodnjo** (=proizvodnja za trg). Razvije se **konkurenca**, kar **povečuje učinkovitost**, razvoj v teh državah je bil **dinamičen**, zelo pomembno vlogo ima **profitni motiv**. Kapital se je začel **kopičiti v rokah posameznikov**, kmalu se je razvila **zunanja trgovina** (zaradi kolonij). V teh državah pomembna tudi **religija**, ki je spodbujala predvsem bogatenje.

15. Definiraj svetovni kapitalistični sistem; centralni kapitalizem, periferni kapitalizem! Zapiši primer takega gospodarstva!

- ❖ SVETOVNI KAPITALISTIČNI SISTEM: o njem govorimo takrat, ko se je razvil po vsem svetu

- ❖ CENTRALNI KAPITALIZEM: kapitalizem v tistih državah, kjer se je kapitalizem sam razvil (Anglija)
- ❖ PERIFERNI KAPITALIZEM: kapitalizem v državah kakor se je le-ta prenesel

16. Naštej in kratko opredeli sestavine in procese klasičnega liberalnega kapitalizma.

- PRIVATNA LASTNINA IN TRŽNI NAČIN GOSPODARJENJA: če ne bi imeli posamezniki svoje lastnine, ne bi prišlo do kapitalizma. Ti **posamezniki** (posojilodajalci) so denar hitro kopičili zaradi visokih obresti, denar pa so kopičili tudi trgovci. Kadarkoli je posameznik lastnik vedno ravna **racionalno**, kadar je prisotna **privatna lastnina** obstaja **profitni motiv**. Posamezniki se srečujejo na trgu, kjer menjajo; ker je posameznikov veliko na trgu obstaja **konkurenca**.
- SREDNJEVEŠKA AKUMULACIJA (nalaganje/zbiranje) KAPITALA: -posojilodajalci in trgovci (posamezniki) so kupovali stroje, saj je bil nakup le-tega zelo drag - KOLONIALIZEM=je tudi omogočil akumulacijo zaradi surovin, trga,...
- INDIVIDUALIZEM: v ospredju posameznik, bil je svoboden, zato je kopičil kapital, ukvarjal se je s katerokoli dejavnostjo, lahko je sledil svojem profitnemu motivu
- INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA (I.): temelj te revolucije je izum parnega stroja, pojavijo se delavni in pogonski stroji. Pojavi se množična proizvodnja, stroški na enoto so minimalni, namesto manufaktur tovarne. Pojavi se tehnična delitev dela, zaposlijo bolj izobražene delavce, je materialni temelj razvoja kapitalizma, spremeni se odnosi (delavci - kapitalisti)

17. Kdaj govorimo o zametkih kapitalizma?

Privatna lastnina v I. industrijski revoluciji

18. Opiši agrarno revolucijo. Zakaj je omogočila razvoj industrije?

Prinesla je veliko sprememb (novosti) na področju kmetijstva. Poveča se produktivnost dela → pride do presežka delovne sile, povečali so zemljišča (ograjevanje). Kmetijstvo se razvije, te spremembe pripomorejo k industrijski revoluciji, saj kmetijstvo nudi industriji agrarne surovine (les, bombaž,...), delavcem v podjetjih hrano, delovno silo

19. Opiši industrijsko (prvo!) revolucijo!

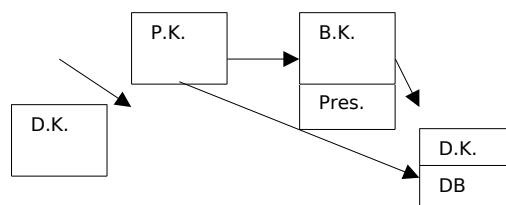
Temelj industrijske revolucije je izum parnega stroja → pojav delavnih strojev (parnopogonski). Pojavi se množična proizvodnja, stroški na enoto so minimalni, namesto manufaktur se pojavijo tovarne, uvede se tehnična delitev dela, zaposlujejo bolj izobražene delavce, spremeni se tudi odnosi (nadrejeni-podrejeni). Je materialni temelj kapitalizma.

20. Opiši temelja - ekonomsko bistvo - kapitalizma!

- ❖ Privatna lastnina
- ❖ Blagovna proizvodnja (proizvodnja dobrin, storitev za domači in tuji trg)

21. Opiši ustvarjanje presežnega produkta v kapitalizmu.

Ko kapital vložimo, ustvarimo nek produkt, če smo uspešni imamo dobiček ⇒ kapital se oplaja

D.K.=denarni kapital
P.K.=proizvodni kapital
B.K.=blagovni kapital
Pres.=presežek
DB=dobiček

V kapitalizmu se kapital povečuje in sicer, zaradi prisotnega profitnega motiva.

22. Opiši razdelitev novo ustvarjene vrednosti!

Novo ustvarjena vrednost v kapitalistični produkciji se razdeli na dva dela: MEZDE (dobijo jih delavci) in DOBIČEK (dobijo ga kapitalisti (podjetniki)); to sta si dva nasprotujoča dohodka. Kapitalist razdeljuje, sam si prisvoji veliko, malo je namenjeno delavcem.

USPEHI SINDIKATOV:

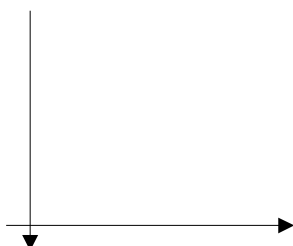
- ❖ nižji davki - izboljšajo se delovne razmere
- ❖ več pravic
- ❖ zavarovanje
- ❖ minimalna mezda

23. Opiši ravnotežje v gospodarstvu klasičnega kapitalizma!

Panoge se razlikuje po dveh dejavnikih:

- ❖ ORGANSKA SESTAVA KAPITALA: to je razmerje med konstantnim kapitalom (delovna sredstva in predmeti dela) in variabilnim kapitalom (delovna sila)
$$S = \frac{c}{v}$$
- ❖ HITROST OBRAČANJA KAPITALA: to je čas v katerem se v denarju vložen kapital zopet povrne v denarni obliki (v nekaterih panogah je to kratek čas, v drugih ne)

Na osnovi širjenja in krčenja panog lahko govorimo o KONKURENCI MED PANOGAMI ali MEDPANOŽNA KONKURENCA (odraža se v profitni meri); traja vse dokler se ne ustvari neko ravnotežje, ustvari pa se takrat, ko se ustvari RAVNOTEŽNA(DOLGOROČNA) PROFITNA MERA (profitne mere so med panogami enake).

24. Opiši ciklično gibanje gospodarstva!

25. Naštej razloge za nastanek kriz!

- a. Splošne značilnosti blagovne produkcije (podjetja povečujejo proizvodnjo, preveč producentov, prevelika konkurenca)
- b. Padanje profitne mere
- c. Strukturna nesorazmerja (v gospodarstvu je veliko panog in te med sabo niso usklajene, zaradi tega se pojavi, da nekatera podjetja začnejo propadati, nekatera pa še kar vlagajo v proizvodnjo)
- d. Nezadostna potrošnja

26. Definiraj in shematično prikaži: koncentracijo in centralizacijo kapitala!

- ❖ KONCENTRACIJA KAPITALA: to je nesvobodna, prisilna oblika povečevanja kapitala, kapital se na silo povečuje navzven (posameznik pridobiva vse več kapitala)

- ❖ CENTRALIZACIJA KAPITALA: to je svobodna oblika kapitala (posamezniki na svoboden neprisljen način združuje kapital) prim.: d.d.

27. Definiraj akumulacijo in zapiši: motive in posledice akumuliranja.